

KENTSEL YAŞAMDA KONUT VE DİN İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA

A SOCIOLOGICAL RESEARCH IN THE CONTEXT OF HOUSING AND RELIGION IN URBAN LIFE

Musa YILMAZ

Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü,
musayilmaz114@gmail.com

Ankara / Türkiye

ORCID: 0000-0002-9929-7814

Prof. Dr. Niyazi AKYÜZ

Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü,
niyaziakyuz06@hotmail.com

Ankara / Türkiye

ORCID: 0000-0001-8806-0849

ÖZET

Bu çalışma, medeni insanın doğal yaşam alanı olan konutlar ile dini hayat arasındaki ilişkiyi konu edinmiştir. Çalışmanın amacı, Ankara'nın Keçiören ilçesinin Yükseltepe ve Şehit Kubilay mahallesinde eski yapıların yıkılarak yerine yeni inşa edilen konutların, bireylerin sosyal ve dini hayatına olumlu ya da olumsuz etkilerini belirlemek ve sonraki konut projeleri için öneriler sunmaktır. Bu kapsamda, araştırma konusuyla ilgili olarak; konutlarda yaşayan bireylerin mensubu olduğu dinin gereğini yerine getirme durumu, din hakkında görüşleri, sahip olduğu dini bilgilerin kaynağı, sosyal ve dini ilişkiler açısından selamlaşma durumu, dip dibe sıkışık binaların mahremiyete etkisi, dini hayatına uygun konut tipi tercihi, konutun dini hayata etkileri ve nedensel faktörleri gibi konular incelenerek, elde edilen bulgular analiz edilmeye çalışılmıştır. Araştırma, nicel yöntemle dayalı bir saha araştırmasıdır. Saha çalışmasında, örnekleme tekniği olarak, olasılığa dayalı örneklem tekniği uygulanmıştır. Araştırma verilerinin elde edilmesinde tarama metodunun veri toplama tekniklerinden yüz yüze anket tekniği uygulanarak 405 kişi ile anket yapılmıştır. Sonuç olarak katılımcıların, teorik açıdan dinin hem bu dünyada hem de ahirette gerekli olduğu görüşü yüksek düzeyde iken, dinin gereğini yerine getirme düzeyi düşük olarak belirlenmiştir. Dip dibe sıkışık binaların, katılımcıların mahremiyetini tehdit ettiği ve bu nedenle dini hayata uygun müstakil konut tercih ettikleri tespit edilmiştir. Dolayısıyla yeni inşa edilen konut, projesi, tasarımı, yüksekliği, genişliği, mimarisi, yapısı ve tüm donanımsal özellikleri, toplumun sosyo-kültürel ve dini karakteri ile bir bütünlük teşkil etmesi önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Konut, Kentsel yaşam, Dini hayat, Dini bilgi, Mahremiyet

ABSTRACT

This study deals with the relationship between houses, which are the natural habitats of civilized people, and religious life. The aim of the study is to determine the positive or negative effects of the newly built houses in the Yükseltepe and Şehit Kubilay neighborhoods of Keçiören district of Ankara on the social and religious life of individuals and to offer suggestions for subsequent housing projects. In this context, regarding the research subject; The state of fulfilling the requirements of the religion of the individuals living in the houses, their views on religion, the source of their religious knowledge, the state of greeting in terms of social and religious relations, the effect of cramped buildings on privacy, the preference of housing type suitable for religious life, the effects of housing on religious life and causal factors. topics such as these were examined and the findings were tried to be analyzed. The research is a field study based on the quantitative method. In the field study, probabilistic sampling technique was used as a sampling technique. In order to obtain the research data, a face-to-face survey technique, one of the data collection techniques of the scanning method, was applied and a survey was conducted with 405 people. As a result, while the opinion of the participants that religion is necessary both in this world and in the hereafter is high, the level of fulfilling the requirements of religion is low. It has been determined that the cramped buildings threaten the privacy of the participants and therefore they prefer detached houses suitable for religious life. Therefore, it is important that the newly built house constitutes integrity with its project, design, height, width, architecture, structure and all equipment features, and the socio-cultural and religious character of the society.

Keywords: Housing, Urban life, Religious life, Religious knowledge, Greetings

1. GİRİŞ

Tarihsel süreçte toplumların, basit yapılardan karmaşık yapılara doğru bir gelişme eğilimi gösterdiği söylenebilir. Bu gelişme, homojen, geleneksel değer ve ilişkilerin hâkim olduğu kabile gruplarından, heterojen, gelişmiş, bütünleşmiş ve farklılaşmış modern sosyal sistemlere doğru devam etmektedir (Slattery, 2014: 94). Benzer şekilde toplumların değişimi gibi, bireylerin ve ailelerin doğal ve uygar ihtiyaçlarını karşılayan mesken ve konutlar da söz konusu gelişimi ve değişimi yaşamakta olduğu söylenebilir. Bu bağlamda mesken, aile bireylerini barındıran ilkel barınaklardan, mağaralardan, günümüz uygar, modern aile bireylerini barındıran konforlu konutlara, apartmanlara ya da sitelere değiştiği görülmektedir (Kösemihal, 1967: 180; Şahin, 2017: 152-153).

Günümüz modern kentlerin yaşam mekanları olan, kentli bireylerin ve ailelerin barınma ihtiyacını karşılayan konutlar, içinde barındırdığı bireyin duygu ve düşünce dünyasını geliştirip şekillendirmede işlevseldir. Bir şeyin iyi veya kötü, doğru ya da yanlış olduğunun aktarıldığı, güzel ahlak ve davranışların öğretildiği, dini inanç, değer, norm ve pratiklerin yaşanıp içselleştirildiği bir mekân olan konutlar, bireyi dünya hayatına ve öteki âleme hazırlayan yerler olarak düşünülebilir. Bu anlamda konutları, minimum sosyal mesafenin, maksimum yüz yüze samimi ilişkilerin yaşandığı sosyal yerler olarak görmek mümkündür (Erkan, 2020: 73-76).

Konutlar, insanın barınması ve dış etkenlerden korunması için gerekli meskenlerdir. Birtakım özel işlerin giderilmesi ve doğal ihtiyaçların karşılanması yanı sıra dini ibadetlerin yapılması, yaşanan meskenin işlevsel yönüdür (Bayındır, 1995: 37). Buna göre konut, bölgenin çevresel şartlarına uygun, ailenin dini ihtiyaçlarına cevap verebilen, huzur ve emniyet içinde yaşamaya elverişli fonksiyona sahip, sosyal düzen ve uyum konusunda işlevsel olmalıdır. Çünkü, ailenin veya bireyin can ve mal güvenliğini sağlayacağı, kendini huzur ve emniyet içinde hissedeceği, dini ve dünyevî ihtiyaçlarını karşılayacağı bir konuta, bir meskene sahip olması gereklidir. Bu anlamda konut, projesi, tasarımı, yüksekliği, genişliği, mimarisi, görünümü, yapısı ve tüm donanımsal özellikleriyle, toplumun sosyo-kültürel ve dini karakteri ile bir bütünlük teşkil etmesi önem arz etmektedir (N. Aydın, 2015: 296).

Bu çalışma, medeni insanın doğal yaşam alanı olan konutlar ile dini hayat arasındaki ilişkiyi sosyolojik açıdan konu edinmiştir. Çalışmanın amacı, kentleşme sürecinde kentin çeperinde eski yapıların yıkılarak yerine yeni inşa edilen konutların, bireylerin sosyal ve dini hayatına olumlu ya da olumsuz etkilerini belirlemektir. Bu kapsamda, konutlarda yaşayan bireylerin mensubu olduğu dinin gereğini yerine getirme durumu, din hakkında görüşleri, sahip olduğu dini bilgilerin kaynağı, sosyal ve dini ilişkiler açısından selamlaşma durumu, dip dibe sıkışık binaların mahremiyete etkisi, dini hayatına uygun konut tipi tercihi, konutun dini hayata etkileri ve nedensel faktörleri, araştırma sahasından elde edilen bulgular ışığında işlevselcilik paradigmasından yararlanılarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Araştırma, nicel yöntemle dayalı bir saha araştırmasıdır. Saha çalışmasında, örnekleme tekniği olarak, olasılığa dayalı örneklem tekniği uygulanmıştır. Araştırma verilerinin elde edilmesinde tarama metodunun veri toplama tekniklerinden yüz yüze anket tekniği uygulanarak 405 kişi ile anket yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, dini hayatı yaşama bakımından hem binalar müstakil olmalı hem de kat sayıları düşük olmalı, güneş ışığını, manzarayı kapatmamalı, mahremiyete, özel alana müdahale etmemeli gibi birçok niteliklerin konut yapılarına yansıtılması gerektiği belirlenmiştir. Böylece, bireylerin dini hayatı ile yaşadığı konut arasında bir uyum, bütünleşme ve ahenk olması önem arz etmektedir.

2. YÖNTEM

Bu araştırma nicel yöntemle dayalı bir saha araştırmasıdır. Sahadan nicel veriler toplanırken “tarama modeli” uygulanmıştır. Sosyal olgu ve olayları mevcut haliyle, objektif biçimde değiştirilmeden ortaya koymak, sosyolojik araştırmaların önemli bir kriteri olduğundan, bu araştırma tarama modeli (tasvir metodu) ile gerçekleştirilmiştir (Arslantürk, 2016:101).

2.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklem

Bu çalışmada, Ankara'nın Keçiören ilçesinin Yükseltepe mahallesi ile Şehit Kubilay mahallesinde, kentsel mekânın dönüşümü sonrasında yeni inşa edilen konutlarda yaşayan bütün aileler araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Örneklem ise, belli bir evrenden belirli kriterlere göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliği kabul edilen küçük bir küme (Karasar, 2012: 110) olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, saha araştırmasında örnekleme tekniği olarak, olasılığa dayalı örneklem tekniği uygulanmıştır (Aksoy vd., 2018: 148-149). Örneklem ana kitleden çıkartılması aşamasında ise, göz yumulacak yanılğı payının ve amaçlanan güven düzeyinin belirlenmesinde örneklem ana kitleyi %5 hata payı ve %95 güven düzeyi ile temsil yeteneğine sahip olması baz alınmıştır. Şehit Kubilay mahallesi toplam nüfusu 32.570, toplam hane sayısı ise 11.875'dir. Yükseltepe mahallesi toplam nüfus sayısı 22.239, hane sayısı ise, 7.400'dür. Elde edilen veriler her iki mahalle muhtarlığından alınmıştır. İki mahallenin toplam hane sayısı, 19.275 olarak saptanmıştır. Bu durumda, örneklem büyüklüğü hesaplama formülü ve hazır hesap tablosuna göre (Arslantürk, 2016: 106-109), 19.275 birimlik bir ana kitleden 415 birimlik bir örneklem elde edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen 10 haneye ait veriler tutarsız olduğu değerlendirilerek, toplamda 405 hane ile araştırma tamamlanmıştır.

2.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın uygulama kısmı, tarama metodunun ikinci evresi olan, verileri toplama evresidir. Bu aşamada veriler, tüm evren yerine, seçilen örneklemden toplanmaktadır. Bu işlemde, tarama metodunun veri toplama tekniklerinden anket tekniği uygulanabilmektedir (Arslantürk, 2016: 116). Bu bağlamda, araştırma ile ilgili verilerin toplanması için, tarama metodunun veri toplama tekniklerinden olan, araştırmacının yönettiği yüz yüze anket tekniği uygulanmıştır. Anket tekniği seçiminde, bu tekniğin uygulama kolaylığı ve katılımcılara rahat cevaplama imkânı sağlaması gibi niteliklere sahip olması etkili olmuştur.

Uzman görüşleri çerçevesinde araştırma desenine uygun soru türü ve yanıtlama biçimi oluşturulmuş, araştırmanın amacına, kapsamına uygun olarak anket formu geliştirilmiştir. Anketin sahada uygulanma tarihi ise, 2020 Temmuz ayı ile 2020 Aralık ayı arasını kapsamaktadır.

2.3. Verilerin Analizi

Saha çalışmasından elde edilen verilerin çözümlenmesinde, bilgisayar ortamında IBM SPSS 22 paket programı kullanılmıştır. Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler yüzdelik olarak değerlendirilerek tablolar halinde sunulmuştur.

2.4. Araştırma Etiği

Bu akademik çalışma yayın ve araştırma etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Akademik araştırma ilke ve kurallarına riayet edilmiştir. Çalışmada faydalanılan kaynaklar kaynakçada usulüne uygun olarak gösterilmiştir. Bu çalışma için, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurul Başkanlığının 24.02.2020 tarih ve 46 sayılı kararı ile izin alınmıştır.

3. BULGULAR ve YORUMLAR

3.1. İslam Dini Bağlamında Bireylerin Dine Olan İnancının Gereğini Yerine Getirme Davranışı

Din, insanlık tarihi boyunca toplumların davranışlarını, ilişkilerini ve sosyal yaşamını belirleyen “aşkın” bir güç ve toplumsal bir olgu olarak varlığını sürdürmekte ve günümüz dünyasında bir yaşam biçimi olarak toplumsal davranışların belirlenmesinde önemli bir etmendir. Toplumsal yapıyı meydana getiren kurumsal yapının bir ögesi olan din, toplumun sosyal ve kültürel alanlarında, inananlarına birtakım değerler ve semboller yükleyerek kendine özgü bir zihniyet kazandırmakta ve merkezi bir fonksiyon icra etmektedir (Taş, 2003: 199). Bu nedenle dine mensup bireyden, birtakım inanç esaslarını bilmesi ve bu esaslara inanması, bağlanması beklenmektedir. Çünkü, belli bir temel esas ve inançlara dayanmayan bir dinden bahsetmek mümkün değildir (Akyüz ve Çapcıoğlu, 2016: 49). Bununla beraber dinin inanç boyutu, toplumsal hayatta bütünleştirme ve uyum sağlama konusunda fonksiyonel olduğu söylenebilir (Wach, 1990: 44).

Dinin diğer bir boyutunu ise dindarlık olgusu oluşturmaktadır. Din, sadece bireylerin içsel bir durumu ve sübjektif bir tecrübesi olarak kalmamakta aynı zamanda somut bir şekil, tutum ve davranış kalıpları inşa ederek tavır haline dönüşmektedir (Wach, 1990: 49-50). Böylece tavır haline dönüşen din, bireylerin tercihlerini, yaşam biçimlerini, tutum ve davranışlarını, ritüellerini, alışkanlıklarını ve sosyal ilişkilerini kendine has bir sosyal kalıba sokmaktadır (Subaşı, 2002: 19). Bu durumda, dine olan inancın gereğini yerine getirme derecesine göre, yani dini emir, tavsiye ve yasaklara ne ölçüde uyduğu ve içselleştirdiği, gündelik hayatında ne ölçüde toplumsal bir denetleyici olarak kabul ettiği, hal ve davranışlarında ne düzeyde kendi yaşayışının bir göstergesi haline getirdiği ile ilgili olarak dindarlık düzeyi değişebilmektedir (Kurt, 2009: 2). Bununla beraber, dini yaşayış, bireylerin toplumsal olay ve olgular karşısında sergilediği tutum ve davranışlarında temel belirleyiciler olarak düşünüldüğünde, inanç ve dinin gereklerini yerine getirme durumuna göre, bireylerin olaylar karşısındaki tepkileri farklılaşabilmektedir. Bu bağlamda, Ankara'nın Keçiören ilçesinin Yükseltepe ve Şehit Kubilay mahallelerinde yeni inşa edilen konutlarda yaşayan katılımcıların, dini inanç ve dindarlığın bir göstergesi olan dine ait yapılması gerekenleri yerine getirme dereceleri, saha çalışması sonucu elde edilmiştir. Bu konuda, katılımcıların vermiş olduğu cevapların frekans değerleri ve yüzdelik oranları Tablo 1 de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Dine Ait Uygulanması Gerekenleri Yerine Getirme İstatistikleri

Dini inanç ve dinin gereğini yerine getirme durumu	N	%
İnançlıyım, dinimin bütün gereklerini yerine getirmeye çalışan biriyim	79	19.5
İnançlıyım, dinimin bazı gereklerini yerine getiren biriyim	182	44.9
İnançlıyım, dinimin gereklerini yerine getiremeyen biriyim	144	35.6
Toplam	405	100.0

Tablo 1'e göre, katılımcıların inançlı olma durumu ve inancının gereği olarak dinin emirlerini yerine getirme durumu kapsamında, "İnançlıyım, dinimin bütün gereklerini yerine getirmeye çalışan biriyim" diyenlerin oranı %19.5, "İnançlıyım, dinimin bazı gereklerini yerine getiren biriyim" diyenlerin oranı %44.9, "İnançlıyım, dinimin gereklerini yerine getiremeyen biriyim" diyenlerin oranı %35.6 olarak tespit edilmiştir.

Katılımcıların verdiği yanıtlar ışığında, Yükseltepe ve Şehit Kubilay mahallesinde, bireylerin sahip olduğu dini inanç ve dini inancın gereğini yerine getirme düzeyi, "İnançlıyım, dinimin bazı gereklerini yerine getiren biriyim" diyenlerin lehinde görülmektedir. Bununla beraber, inançlı olup fakat dinin emirlerini yerine getiremeyen biriyim diyenler de oldukça fazladır. Bunun bir nedeni, modernite ile birlikte her alanda değişen dünyada, konutlar da değişmekte, geleneksel aile bağlarının ve dini duyguların güçlü olduğu evlerden farklı olarak, çekirdek aileye hitap eden ve bireyselleşmeyi dikkate alan konutlara, yapılara değişmesi olarak görülebilir. Bununla beraber, bireylerin kentleşme derecelerine göre dindarlık ve dini hayat düzeyinde bir azalış yaşandığı da söylenebilir. Özellikle sanayileşme ve kentleşmeye bağlı değişimler kent merkezlerinden başlayarak, kentin çeperlerine ve kırsal alanlara doğru yayılmaktadır. Yükseltepe ve Şehit Kubilay mahalleleri de Keçiören ilçesinin çeperlerinden kırsal alana doğru genişlemektedir. Eski geleneksel yapılar ve gecekonduların yerine modern konutların inşa edilmesi ve kentleşme ile beraber, geleneksel ilişkiler yerine modern kentsel ilişkiler önem kazandığı söylenebilir. Bu nedenle, kentle bütünleşen söz konusu araştırma sahası olan mahalleler, kentleşme, bireyselleşme ve sekülerleşme gibi kentsel mekanlarda yoğunlaşan özellikleri deneyimleme sonucu, bireylerin dini yaşayışlarında azalma olduğu söylenebilir. Benzer bir çalışma İ. Aydın (2020: 644) tarafından yapılmıştır. İ. Aydın, "Kentleşme sürecinde dini hayat: Başakşehir örneği" adlı çalışmada benzer sonuçlar elde etmiştir. Sonuç olarak Yükseltepe ve Şehit Kubilay Mahallelerinin kentli bireyleri, dindarlık düzeyi bakımından düşük seviyede olduğu söylenebilir.

3.2. Konutlarda Yaşayan Katılımcıların Din Hakkında Görüşleri

Kentsel yaşamda bireylerin, sahip olduğu ve değer atfettiği din hakkındaki görüşleri, dini inanç ve dini yaşayış bakımından, bireylerin toplumsal olay ve olgular karşısında sergilediği tutum ve davranışlarında temel belirleyiciler arasında yer almaktadır. Çünkü, bireylerin olaylar karşısındaki tepkileri, dinin bu dünyada ya da ahirette gerekliliğine göre farklılaşabilmektedir. Bu bağlamda, katılımcıların vermiş olduğu yanıtların frekans değerleri ve yüzdelik oranları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların Din Hakkında Görüşlerine Ait Tanımlayıcı İstatistikleri

Din hakkında görüşler	N	%
Din bu dünya için gereklidir	43	10.6
Din ahiret için gereklidir	36	8.9
Din hem bu dünya hem de ahiret için gereklidir	303	74.8
Fikrim yok	23	5.7
Toplam	405	100.0

Tablo 2 incelendiğinde, katılımcıların din hakkında görüşleri bakımından, genel olarak “Din bu dünya için gereklidir” diyenlerin oranı %10.6, “Din ahiret için gereklidir” diyenlerin oranı %8.9, “Din hem bu dünya hem de ahiret için gereklidir” diyenlerin oranı %74.8 olarak tespit edilmiştir. Konu ile ilgili “fikrim yok” diyenlerin oranı ise, %5.7 olarak saptanmıştır. Bu durumda, dinin her iki dünya için gerekli olduğu görüşü, katılımcılar tarafından yüksek oranda benimsendiği söylenebilir. Katılımcıların din hakkında görüşleri bakımından benzer, homojen davranış sergilemeleri, iman esaslarından Allah’a iman ve ahirete iman esaslarının ayrılmaz bir bütün teşkil ettiği ve buna bağlı olarak “Din hem bu dünya hem de ahiret için gereklidir” görüşü, katılımcıların imanlarının bir gereği olarak böyle bir görüşe sahip oldukları söylenebilir. Bununla beraber, katılımcıların verdiği cevapların Tablo 1’deki sonuçlarına göre katılımcıların dinin gereğini yerine getirme durumları düşük düzeyde olduğu saptanmıştır. Oysa Tablo 2’de elde edilen bulgulara göre yüksek oranda katılımcı, “Din hem bu dünya hem de ahiret için gereklidir” yanıtını vermiştir. Bu bağlamda katılımcıların teorik düzeyde dini inanç yönü yüksek fakat pratik düzeyde yani dini, hayatına tatbik etme düzeyi düşük olduğu söylenebilir.

3.3. Dini Bilgi ve Bilgi Edinme Durumu

Kent yaşamında her birey veya grubun dini bilgi edinme kaynakları ve dini bilgi düzeyi değişiklik gösterebilmektedir (Akyüz, 2007: 171). Kentsel ortamda dini bilgi edinme kaynağı, geleneksel otoritelerden ziyade, daha çok kurumsal yapılara yerini bıraktığı söylenebilir. Ayrıca, günümüz dijital dünyanın teknolojisi ve kitle iletişim araçlarının da devreye girmesiyle, bireyler çok yönlü dini bilgi edinme imkânına sahip olabilmektedir. Bununla beraber, kentleşme sürecinde hem eski geleneksel tarz hem de yeni modern tarza bağlı dini bilgi edinmek mümkündür (Çelik, 2013: 44-45). Bu bağlamda, kentin heterojen yapısı içerisinde her birey az veya çok, isteyerek ya da bilinçsiz bir şekilde sahip oldukları dini bilgileri, din büyüklerinden, aileden, medyadan, örgün ya da yaygın olarak, bazen de bireysel anlamda kendi kendine öğrenerek bilgi sahibi olabilmektedir. Böylece, bireyler sahip oldukları dini bilgi donanımı ile kendilerine göre bir bakış açısı oluşturmakta ve dini yaşamına yön verebilmektedir. Bu nedenle, kentin kendine özgü yaşam biçimi içerisinde bireylerin sahip olduğu dini bilgi edinme kaynağı saha çalışması kapsamında araştırılarak, konu ile ilgili elde edilen cevapların istatistiksel değerleri Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. Katılımcıların Sahip Olduğu Dini Bilgilerin Kaynağına Ait Tanımlayıcı İstatistikleri

Dini bilgi edinme yeri	İstatistiksel Değerler	
	N	%
Komşulardan	30	3.7
Aileden/akrabalardan	297	36.8
Arkadaş çevresinden	47	5.8
Okuldan	83	10.3
Din görevlilerinden (İmam, Müftü vb.)	89	11.0
İnternet siteleri/Sosyal medya	65	8.1
Dini kitaplardan	123	15.3
Kur’an kursundan	54	6.7
İlgilenmiyorum	16	2.0
Toplam	804	100.0

Tablo 3 incelendiğinde, katılımcıların sahip olduğu dini bilgilerin kaynağına ait çoklu analiz yöntemi istatistiksel bulgulara göre, katılımcılar arasında yüzdelik orana en fazla sahip olan ilk üç grup sırasıyla, %36.8 “Aileden/akrabadan” öğrendiğini, %15.3 ”Dini kitaplardan” öğrendiğini, %11.0 “Din görevlilerinden” öğrendiği yanıtını vermiştir. Katılımcıların sahip olduğu diğer dini bilgi kaynakları ise; “Okuldan”, “İnternet siteleri/sosyal medya”dan, “Kur’an kursundan”, “Arkadaş çevresinden”, “Komşulardan” öğrendiklerini ve yüzdelik oranları ise sırasıyla; %10.3, %8.1, %6.7, %5.8 ve %3.7 olarak belirlenmiştir. Konuyla ilgilenmeyenlerin oranı ise %2.0 olarak saptanmıştır. Sonuç olarak katılımcıların çoğunlukla sahip olduğu dini bilgileri ailesinden ve akraba yakınlarından, sonra dini kitaplardan ve daha sonra din görevlilerinden öğrendiği nicel verilerden tespit edilmiştir. Buna göre, katılımcıların dini açıdan geleneksel aile bağlarının güçlü olduğu ve sonraki nesillere dini bilgileri aktarma konusunda ailenin işlevsel olduğu söylenebilir. Ayrıca katılımcıların, devletin kurumsal yapısı olan diyanete olan güveni ve dini kitaplara olan ilgisi de dini bilgi edinme konusunda fonksiyoneldir. Bununla beraber, araştırma bulgularına göre, her ne kadar kente özgü yaşam biçimi içerisinde, kentsel kurumların etkin rol alması ve dini bireyselliklerin yaşanması söz konusu olsa da kentsel ortamda dini bakımdan geleneksel bağların ve geleneksel otoritelerin korunduğu söylenebilir. Buna göre, çoğunlukla dini bilgilerin öğrenildiği ve korunduğu birim aile kurumu, diyanet kurumu ve dini kitaplardan oluştuğu söylenebilir. Toplumsal yapıyı oluşturan birimlerden aile ve diyanet kurumu, dini bilgiyi aktarıcı ve muhafaza edici bakımından oldukça işlevsel olduğu tespit edilmiştir.

3.4. Kentsel Mekânda Dini Bilgi Edinme Kaynakları

Kente özgü yaşam tarzında katılımcıların aklına takılan dini bir konu olduğunda müracaat edeceği kaynak ve tercihleri sorulmuş olup, elde edilen yanıtların istatistiksel değerleri Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Akla Takılan Dini Bir Konuda Bilgi Edinme Kaynağına Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Dini bir konuda bilgi edinme kaynağı	Değerler	
	N	%
Kur’an-ı Kerim’e	120	17.4
Hadislere	54	7.8
Din görevlilerine (İmam, Müezzin, Müftü vb)	87	12.6
Diyanet İşleri Başkanlığına	174	25.3
Dini kitaplara	79	11.5
Dini bilgisi iyi olduğuna inandığım kişilere	95	13.8
Televizyon programındaki kişilere bağlanarak	15	2.2
Dini bir gruba (Tarikatlar/Cemaatler)	11	1.6
İnternete/Sosyal medyaya	45	6.5
Aileye/akrabalara	9	1.3
Toplam	689	100.0

Tablo 4 incelendiğinde, çoklu analiz yöntemi ile elde edilen bulgulara göre genel olarak katılımcıların, dini bir konu hakkında bilgiye ihtiyaç duyduğunda en fazla müracaat etmek istediği kaynak ve oranlar sırasıyla; “Diyanet İşleri Başkanlığına” müracaat ederim diyenler %25.3, “Kur’an-ı Kerim’e” diyenler %17.4, “Dini bilgisi iyi olduğuna inandığım kişilere” diyenler %13.8, “Din görevlilerine (İmam, Müezzin, Müftü vb.)” diyenler %12.6, “Dini kitaplara” diyenler %11.5, “Hadislere” diyenler %7.8 “İnternete/sosyal medyaya” diyenler %6.5, “Televizyon programındaki kişilere bağlanarak” diyenler %2.2, “Dini bir gruba (tarikatlar/cemaatler)” katılarak diyenler %1.6 ve “Aileye/akrabalara” müracaat ederim diyenler %1.3 olarak tespit edilmiştir.

Bu istatistiksel değerlere göre, kentsel mekânda akla takılan dini bir konu olduğunda müracaat edilecek kaynak bakımından, geleneksel otoriteler yerine, kentin kurumsal birimleri tercih edildiği belirlenmiştir. Tablo 3'te verilen analiz sonuçlarında, bireylerin daha önce edinmiş olduğu dini bilgi, daha çok aile ve akraba çevreleri gibi geleneksel otoritelerden sağlandığı belirlenmişti. Ancak, yeni inşa edilen konutlarla birlikte mekânın dönüşümü ve beraberinde araştırma sahasının kentle bütünleşme süreci sonucunda, dini bilgi edinme kaynağı olarak kentlerin kurumsal otoriteleri daha çok tercih edildiği söylenebilir. Çünkü, katılımcıların önceki yaşam tarzı kentin çeperlerinde ortaya çıkan kırsal ile kentsel alan arasında kalan bir yapıya sahip ve gecekondulu yaşam tarzını yansıttığı için geleneksel ilişkiler ağırlıklı olduğunu söylemek mümkündür. Kentleşme ve kentsel dönüşüm süreci ile kente entegre olan bölgenin yaşam tarzı, kente özgü yaşam biçimine göre değiştiğinden ve beraberinde kentlileşme yaşandığından, bireyler dini bilgiyi daha çok kentin kurumsal organizasyonu aracılığıyla öğrenmek istediği söylenebilir.

3.5. Sosyo-kültürel ve Dini İlişkiler Bakımından Selam Verme Durumu

Sosyal olgunluğun önemli bir göstergesi olan selamlaşma, insana özgü erdemli bir davranış biçimi, nezaketin önemli bir kuralı ve toplumsal hayatta sosyolojik ve psikolojik etkileri olan bir davranış biçimi olarak görülebilir. Bireyler arası ilişkileri kuvvetlendirme ve bireylerin birbirine olan güveni artırma konusunda selamlaşma fenomeni oldukça fonksiyoneldir. Selam verme, sosyal ilişkilerde samimiyet, hoşgörü, dostluk, muhabbet, dayanışma, sosyal düzen, uyum ve toplumsal bütünleşme bakımından işlevseldir (Kasapoğlu, 2010: 49-54). Ayrıca, gündelik hayatın içinde iletişimin bir göstergesi olan, sosyo-kültürel ve dini yaşamda Hazreti Peygamberin (s.a.v) sünneti olan selamlaşma olgusu, kentsel mekânda ve bireyin yaşam alanı olan konutlarda önemli bir iletişim aracı olmaktadır. Yaşanılan binalarda, bireylerin sadece barınma ve yaşama alanı değil, aynı zamanda iletişim kurmak için özel alan sağlamaktadır. İnsanın insanla ses ve tını ile iletişime geçerek selamlaştığı yerlerin başında bina girişleri, asansör ve konut kapıları gelmektedir. Bina girişleri, selamlaşma isteğinin somutlaşması için alan oluşturmada oldukça işlevseldir (zgen, 2018: 116-122). Bu bağlamda, söz konusu selamlaşma olgusunun işlevselliği ve konut ile ilişkisi incelenerek, elde edilen verilerin istatistiksel analiz sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Katılımcıların Selamlaşma ve Hal-Hatır Sorma Durumlarına Ait Tanımlayıcı İstatistikleri

Selamlaşma ve hal-hatır sorma durumu	İstatistiksel Değerler	
	N	%
Evet	359	88.6
Hayır	46	11.4
Toplam	405	100.0

Tablo 5'e göre, katılımcıların bina girişlerinde, asansörde ya da konut kapılarında selamlaşma ve hal-hatır sorma durumları incelendiğinde, karşılaştığım insanlara selam veririm, halini hatırını sorarım diyenlerin oranı %88.6 olarak belirlenirken, karşılaştığım bireylere selam vermem diyenlerin oranı ise %11.4 olarak saptanmıştır. Bu nicel değerlere göre, araştırma sahasındaki bireylerin davranışı yüksek oranla selam verme lehinde olduğu belirlenmiştir.

3.6. Dip Dibe/Sıkışık Binaların Mahremiyete Etkisi

Kentsel yaşamda bireylerin ve ailelerin yaşadığı konut ve çevresi bakımından, yüksek katlı binaların sıkışık, dip dibe olmaları, bireylerin özel alanına, mahremiyetine etkisi araştırılmış olup, elde edilen istatistiksel sonuçlar Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Dip Dibe Binaların Bireylerin Mahremiyetine Etkisine Dair İstatistikleri

Dip dibe konutların mahremiyete etkisi	İstatistiksel Değerler	
	N	%
Evet	240	59.3
Hayır	149	36.8
Fikrim yok	16	4.0
Toplam	405	100.0

Tablo 6 incelendiğinde, kentleşme sürecini deneyimleyen araştırma sahasındaki katılımcılara “Yeni inşa edilen binalar, sizin evinizi ve yaşamınızı fiziki olarak etkiliyor mu? Örneğin dip dibe konutların ya da yüksek katlı binaların inşası, mahremiyetinizi tehdit ediyor mu, daha az gün ışığı almanıza, manzaranızın kapanmasına neden oluyor mu?” Sorusu iletilmiş ve katılımcıların verdiği yanıtlar genel olarak değerlendirildiğinde “Evet” diyenlerin oranı %59.3, “Hayır” diyenlerin oranı %36.8, “Fikrim yok” diyenlerin oranı %4.0 olarak saptanmıştır. Bu değerlere göre, katılımcıların büyük çoğunluğu kentleşme sürecinde mekânın dönüşümü ile birlikte yeni inşa edilen yapıların mahremiyeti tehdit ettiği ve gün ışığı almaya engel olduğu görüşünü savunmaktadır. İnşa edilen binaların bireylerin söz konusu maddi ve manevi yönleri dikkate alınarak inşa edilmesi gerektiği önem arz etmekte olduğu tespit edilmiştir.

3.7. Dini Hayatı Daha Güzel Yaşamak İçin Konut Tipi Tercihi ve Binaların Kat Sayısı

Konutlar, içinde barındırdığı bireyin ve ailenin duygu ve düşünce dünyasını geliştirip şekillendirme bakımından işlevseldir. Bir şeyin iyi veya kötü, doğru ya da yanlış olduğunun aktarıldığı, güzel ahlak ve davranışların öğretildiği, dini inanç, değer, norm ve pratiklerin yaşanıp içselleştirildiği yer olan konutlar, bireyi dünya hayatına ve öteki âleme hazırlayan bir mekân olarak oldukça fonksiyoneldir (Erkan, 2020: 76). Bu bağlamda, araştırma kapsamında, katılımcıların dini inanç, değer ve ilişkilerinin, dinin sosyal ve kültürel davranış örüntülerinin, belli bir yaşam kalıbına sokması bakımından bir konut tercihi sorulmuştur. Buna göre, katılımcıları belli bir hayat tarzına, yaşam biçimine zorlayan konut yapılarından hangisini tercih ettiğine dair görüşlerin frekans değerleri ve yüzdelik oranları Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Katılımcıların Yaşamak İstedikleri Konut Tipi Tercihine Ait İstatistikler

Dini hayata uygun konut tercihi	İstatistiksel Değerler	
	N	%
Apartman dairesi	80	19.8
Müstakil konut	246	60.7
Güvenlikli site	34	8.4
Güvenlikli sitede müstakil konut	30	7.4
Rezidans dairesi	15	3.7
Toplam	405	100.0

Tablo 7 incelendiğinde, genel olarak katılımcıların dini hayat bakımından yaşamak istediği ve tercih ettiği konut tipi ile yüzdelik oranları sırasıyla; birden fazla katı olan ve her katında bir ya da daha fazla daire bulunan “Apartman daresi” diyenlerin oranı %19.8, bireyin kendi arazisi üzerine inşa ettiği ve tek bir hanenin kullanımında olan bir ya da birden fazla kattan oluşan “Müstakil konut” diyenlerin oranı %60.7, yaşam alanı duvar, tel örgü vb. ile çevrilmiş, giriş çıkışlar güvenlik kontrolünde olan apartman tipi binalardan oluşan “Güvenlikli site” diyenlerin oranı %8.4, yaşam alanı duvar, tel örgü vb. ile çevrilmiş, giriş çıkışlar güvenlik kontrolünde olan müstakil lüks konutlardan oluşan “Güvenlikli sitede müstakil konut” diyenlerin oranı %7.4, estetik, mimari, konfor, sosyal ve teknolojik donatılarla donatılmış, yüksek güvenliğe ve zengin sosyal imkânlarla sahip apartman kompleksi ve yaşam alanı olan “Rezidans daresi” olsun diyenlerin oranı %3.7 olarak belirlenmiştir.

Genel olarak incelendiğinde, yüksek oranda katılımcı müstakil konut tercih ettiği tespit edilmiştir. Bunun temel nedeni, Tablo 6’da sunulduğu gibi, dip dibe sıkışık binaların ailenin mahremiyetini tehdit ettiği, ailenin sosyal ve dini yaşantısını olumsuz etkilediği ve özgürlük alanına müdahale ettiği gibi etmenler olabilir. Bu sonuçların, Tablo 7 ile uyumluluk gösterdiği söylenebilir. Yine bu konuyu destekler nitelikte olan “Size göre binalar kaç katlı olmalıdır?” sorusu katılımcılara iletilmiş olup, elde edilen yanıtların nicel değerleri Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Katılımcılara Göre Binaların Olması Gereken Kat Sayısı Görüşüne Dair İstatistikleri

Bina kat sayısı tercihi	İstatistiksel Değerler	
	N	%
5 kattan az	330	81.5
5-9 kat	38	9.4
10 kat ve üzeri	37	9.1
Toplam	405	100.0

Tablo 8’e göre, kentleşme sürecinde katılımcıların dini hayat açısından yaşamak istediği ve tercih ettiği konut tipine paralel olarak, binaların kaç katlı olması gerektiğine dair görüşleri alınmıştır. Buna göre binalar, “5 kattan az” olması gerekir diyenlerin oranı %81.5 olarak, “5-9 kat” arası olmalı diyenlerin oranı %9.4 olarak ve “10 kat ve üzeri” olmalı diyenlerin oranı %9.1 olarak saptanmıştır. Katılımcıların verdiği yanıtlar genel olarak incelendiğinde, Tablo 7’de katılımcıların yüksek oranda tercih ettiği müstakil konut ile Tablo 8’de binalar 5 kattan az olmalı görüşleri arasında bir uyumluluk söz konusudur. Buna göre, dini hayatı yaşama bakımından hem binalar müstakil olmalı hem de kat sayıları düşük olmalı, güneş ışığını, manzarayı kapatmamalı, mahremiyete, özel alana müdahale etmemeli gibi birçok niteliklerin konut yapılarına yansıtılması gerektiği belirlenmiştir. Böylece, bireylerin dini hayatı ile yaşadığı konut arasında bir uyum, bütünleşme ve ahenk olması, konutun söz konusu niteliksel işlevselliğine bağlı olduğu düşünülebilir.

3.8. Yaşanılan Konutun Dini Hayata Etkileri ve Nedenleri

Konut ya da genel olarak mesken, insanın barınması dış etkenlerden korunması için gerekli alanlardır. Aynı zamanda, doğal ihtiyaçların karşılanması, dini ibadetlerin yapılması ve bazı özel işlerin ve ihtiyaçların giderilmesi, yaşanılan meskenin işlevsel yönüdür (Bayındır, 1995: 37). Buna göre konut, bölgenin çevresel şartlarına uygun, ailenin dini ihtiyaçlarına cevap verebilen, huzur ve emniyet içinde yaşamaya elverişli fonksiyona sahip, sosyal düzen ve uyum konusunda işlevsel olmalıdır. Çünkü, ailenin veya bireyin can ve mal güvenliğini sağlayacağı, kendini huzur ve emniyet içinde hissedeceği, dini ve dünyevî ihtiyaçlarını karşılayacağı bir konuta, bir meskene sahip olması önem arz etmektedir.

Konutların söz konusu fonksiyonu ile beraber, sadece mekânsal biçimden ibaret olmadığı aynı zamanda toplumun kimliğini, medeniyet tasavvurunu, bir yaşam ve kültür biçimini yansıttığı da söylenebilir. Bu anlamda konut, projesi, tasarımı, yüksekliği, genişliği, mimarisi, görünümü, yapısı ve tüm donanımsal özellikleriyle, toplumun sosyo-kültürel karakteri ile bir bütünlük teşkil etmesi önem arz etmektedir (N. Aydın, 2015: 296). Bu kapsamda, yaşanan modern konutların, bireylerin dini hayatını hangi yönde etkilediğine dair genel istatistiksel sonuçlar Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Yaşanılan Konutun Dini Hayatı Etkileme Yönüne Ait İstatistikleri

Konutun dini hayata etki yönü	İstatistiksel değerler	
	N	%
Olumlu yönde etkiliyor	262	64.7
Olumsuz yönde etkiliyor	97	24.0
Fikrim yok	46	11.4
Toplam	405	100.0

Tablo 9 incelendiğinde, kentleşme sürecinde inşa edilen yeni konutlarda oturan katılımcılar, yaşadığı konutun dini hayatını olumlu yönde etkiliyor yanıtını verenlerin oranı %64,7 iken, olumsuz yönde etkiliyor yanıtını verenlerin oranı %24,0 ve kararsızım diyenlerin oranı ise %11,0 olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre, genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların büyük çoğunluğu, oturları konutun dini hayata olumlu yönde etkisi olduğu yanıtını vermiştir. Bu bulguların ayrıntılı sonuçları Tablo 10 ve Tablo 11’de değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bununla beraber, inşa edilen konutun konum olarak uzak olması ve buna bağlı ulaşım ve iletişim sorunlarının yaşanması ya da dini aktivitelere, camiye, ezan sesine uzak olması gibi konuma dayalı sorunların yaşanması, bireylerin dini yaşamını olumsuz etkileyebilmektedir. Ayrıca, konutun yapısal donanım bakımından oda sayılarının az, küçük ve misafir davet etme konusunda elverişsiz olması gibi sorunlar, bireylerin dini hayatını olumsuz etkileyebilmektedir. Diğer taraftan, konutun sosyal donanımı bakımından sıcak su, internet olması (abdest almak ve dini bilgiye ulaşmak için), bireyin dini hayatını olumlu etkileyebilmektedir. Bina ve çevresinin, sosyal ilişkiler bakımından bireylerin dini yaşamına önemli etkisi bulunmaktadır. Özellikle, komşuların dini konularla ilgili ve bilgili olması, binada mevlit, dini sohbet ve Kur’an okunuyor olması, bireyler arası dini birlik, yardımlaşma ve sosyalleşme olması, bireylerin dini hayatını olumlu etkileyebilmektedir. Bu bağlamda, araştırma kapsamında konutun dini hayatı etkileyen olumlu veya olumsuz yönleri ve nedensel faktörleri araştırılmış olup, elde edilen istatistiksel değerler Tablo 10 ve Tablo 11’de sunulmuştur.

3.9. Yaşanılan Konutun Dini Hayata Olumlu-Olumsuz Etkisinin Nedenleri

Kentsel mekânda yaşanan konutun dini hayata olumlu veya olumsuz etkilerinin birtakım nedenleri olması mümkündür. Buna göre, yaşanan konutun, bireylerin dini hayatına olumlu veya olumsuz etkisel nedenlerine dair bulgular elde edilmiştir. Bu bağlamda, yaşanan konutun bireylerin dini hayatına olumlu etkisine dair bulguların istatistiksel değerleri Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10. Oturulan Konutun Dini Hayatı Olumlu Yönde Etkisine Ait İstatistikleri

Konutun olumlu etkileme nedenleri	Tanımlayıcı istatistikler	
	N	%
Konum olarak olumlu yönde etkiliyor	30	10.7
Sosyal ilişkiler açısından olumlu etkiliyor	28	10.0
Evim, yapısal donanım açısından dini yaşantımı olumlu etkiliyor	40	14.2
Bu eve yerleştiğimden beri dini açıdan kendimi huzurlu hissediyorum	171	60.9
Fark yok, önceki evim gibi şu anki evimde de dini yaşantım olumlu yönde devam ediyor	12	4.3
Toplam	281	100.0

Tablo 10 incelendiğinde, çoklu analiz yöntemi uygulanarak elde edilen sonuçlara göre, yaşanan konut katılımcıların dini hayatını etkileme nedenleri ve yüzdelik oranları sırasıyla, “Konum olarak olumlu yönde etkiliyor” diyenlerin oranı %10.7, “Sosyal ilişkiler açısından olumlu etkiliyor” diyenlerin oranı %10.0, “Evim, yapısal donanım açısından dini yaşantımı olumlu etkiliyor” diyenlerin oranı %14.2, “Bu eve yerleştiğimden beri dini açıdan kendimi huzurlu hissediyorum” diyenlerin oranı %60.9, “Fark yok, önceki evim gibi şu anki evimde de dini yaşantım olumlu yönde devam ediyor” diyenlerin oranı %4.3 olarak tespit edilmiştir.

Katılımcıların verdiği yanıtlar kapsamında, en fazla orana sahip nedenleri dikkate alarak konu değerlendirildiğinde, ilk olarak yaşanan konutta bireyler dini bakımdan kendilerini huzurlu hissettikleri, ikinci olarak konutta abdest için sıcak su, dini bilgi öğrenmek için internet gibi sosyal donatı ile birlikte oda sayılarının ve genişliğinin yeterli olması gibi yapısal donanımlar, bireylerin dini hayatını olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Son olarak, camiye, ezan sesine ve diğer dini kurumlara yakın olması, konum olarak olumlu etkilediği gibi, yaşanan binada birlikte Kur’an okuma aktiviteleri, kurban kesme ve paylaşımı, bayramlaşma, birlik ve beraberlik duygusunun yaşanması gibi sosyal ilişkiler açısından olumlu etkilediği söylenebilir. Bununla beraber, yaşanan konutun dini hayatı olumsuz etkileme nedenleri de olabilmektedir. Buna dair bulgular araştırma sahasından elde edilerek, konu ile ilgili istatistikler Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. Oturulan Konutun Dini Hayatı Olumsuz Yönde Etkisine Ait Tanımlayıcı İstatistikleri

Konutun olumsuz etkileme nedenleri	Çoklu tanımlayıcı istatistikler	
	N	%
Konum açısından olumsuz yönde etkiliyor	23	23.0
Sosyal ilişkiler açısından dini yaşantım olumsuz seyrediyor	33	33.0
Ekonomik nedenler dini hayatımı olumsuz etkiliyor	2	2.0
Evim yapısal özellikler açısından yetersiz olduğu için, dini hayatımı olumsuz etkiliyor	21	21.0
Bu evde huzursuzum ve nedenini bilmiyorum	20	20.0
Fark yok, önceki evim gibi şu anki evimde dini yaşantımı olumsuz etkilemeye devam ediyor	1	1.0
Toplam	100	100.0

Tablo 11’de, çoklu analiz yöntemi ile elde edilen sonuçlara göre, katılımcıların yaşadığı konutun, dini hayatlarını olumsuz etkileme nedenleri ve yüzdelik oranları sırasıyla, “Konum olarak olumsuz yönde etkiliyor” diyenlerin oranı %23.0, “Sosyal ilişkiler açısından dini yaşantım olumsuz seyrediyor” diyenlerin oranı %33.0, “Ekonomik nedenler dini hayatımı olumsuz etkiliyor” diyenlerin oranı %2.0, “Evim yapısal özellikler açısından yetersiz olduğu için, dini hayatımı olumsuz etkiliyor” diyenlerin oranı %21.0, “Bu evde huzursuzum ve nedenini bilmiyorum” diyenlerin oranı %20.0, “Fark yok, önceki evim gibi şu anki evimde dini yaşantımı olumsuz yönde etkilemeye devam ediyor” diyenlerin oranı %1.0 olarak tespit edilmiştir.

Katılımcıların verdiği yanıtlara göre, en fazla orana sahip olumsuz nedenleri dikkate alarak konu değerlendirildiğinde, ilk olarak yaşanan binada sosyal ilişkilerin zayıf olduğu görüşü yüksek düzeyde olduğu söylenebilir. Buna göre, bireylerin önceki yaşadığı yerde (gecekondu veya eski binada) bulunan dindar arkadaş çevresini ve samimi sosyo-kültürel ilişkilerini şu an yaşadığı binada bulamadığı, bununla beraber, binada dini aktivitelerin, dini sohbetlerin, mevlit ve Kur’an okumalar gibi etkinliklerin yetersiz olması, bireylerin dini hayatını olumsuz etkilediği söylenebilir. İkinci olarak, konutun konum bakımından olumsuz olması, özellikle camiye, ezan sesine, Kur’an kursuna ve çeşitli dini organizasyonlara uzak mesafede olması, bireylerin dini yaşamını konum açısından olumsuz etkilediği düşünülebilir. Ayrıca, konutun yapısal özellikleri bakımından oda sayısının az ve odaların küçük olması, misafir davet edememe durumu gibi olumsuzluklar ile bireylerin yaşadığı konutta kendilerini huzursuz hissetmeleri, dini hayat bakımından olumsuz etkilenmelere neden olduğu söylenebilir.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Tarihsel süreçte toplumların geleneksel-kırsal yaşam biçiminden modern-kentsel yaşam tarzına olan yapısal değişimi ve dönüşümü gibi bireylerin ve ailelerin temel ihtiyaçlarının karşılandığı barınaklar ya da meskenler de söz konusu değişimi ve dönüşümü yaşamaktadır. İnsanın barınması, dış etkilerden korunması ve doğal ihtiyaçların karşılanması yanı sıra dini inanç, ibadet, değer, norm ve pratiklerin yaşanıp içselleştirildiği ve böylece dünya hayatına ve öteki âleme hazırlandığı mekanlar olan meskenler, ilkel mağaralardan ve geleneksel yaşam mekanlarından, günümüz uygar, modern aile bireylerini barındıran konforlu konutlara, apartmanlara ve sitelere değiştiğini söylemek mümkündür. Bu değişimle beraber, bireylerin sosyal ve dini yaşamlarında farklılaşmalar yaşanabilmekte, bu durumdan olumlu ya da olumsuz etkilenebilmektedir. Bu nedenle, Ankara’nın Keçiören ilçesinin Yükseltepe ve Şehit Kubilay mahallelerinde yeni inşa edilen konutlarda yaşayan katılımcıların, yaşadığı konut, sosyal hayat ve din ilişkisini belirlemek amacıyla saha çalışması yapılmıştır. Elde edilen bulgular ışığında varılan sonuçlara göre, araştırmaya katılan katılımcıların sahip olduğu dini inancın gereğini yerine getirme durumu yani dindarlık düzeyi düşük olduğu söylenebilir. Katılımcıların din hakkında görüşleri ise, dinin hem bu dünyada hem de ahirette gerekli olduğu görüşü yüksek orana sahiptir. Bu bağlamda katılımcıların teorik açıdan dini inanç yönü yüksek fakat pratik olarak yani dini, hayatına tatbik etme düzeyi düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Katılımcılar edindiği dini bilgileri, yüksek orandan başlayarak önce ailesinden ve akraba yakınlarından, sonra dini kitaplardan ve daha sonra din görevlilerinden öğrendiği belirlenmiştir. Buna göre, katılımcıların dini açıdan geleneksel aile bağlarının güçlü olduğu ve sonraki nesillere dini bilgileri aktarma konusunda ailenin işlevsel olduğu söylenebilir. Ancak, yeni inşa edilen konutlarla birlikte mekânın dönüşümü ve beraberinde araştırma sahasının kentle bütünleşme süreci sonucunda, dini bilgi edinme kaynağı daha çok kentin kurumsal otoritelerine yerini bıraktığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan katılımcıların büyük çoğunluğu kentleşme sürecinde mekânın dönüşümü ile birlikte yeni inşa edilen dip dibe sıkışık, yüksek katlı binaların, ailenin mahremiyetini tehdit ettiği, sosyal ve dini yaşantısını olumsuz etkilediği, özgürlük alanına müdahale ettiği ve gün ışığı almaya engel olduğu görüşünü savunmaktadır. Bu nedenle katılımcıların büyük çoğunluğu müstakil konut tercih ettiği sonucuna varılmıştır.

Yeni inşa edilen binada sosyal ilişkilerin güçlü ya da zayıf olması, dini aktivitelerin, dini sohbetlerin, mevlit ve Kur'an okumalar gibi etkinliklerin yeterli ya da yetersiz olması, bireylerin dini hayatını olumlu ya da olumsuz etkilediği görülmektedir. Bunun yanında, konutun camiye, ezan sesine, Kur'an kursuna ve çeşitli dini organizasyonlara olan konumu, bireylerin dini yaşamını konum açısından olumlu ya da olumsuz etkilediği belirlenmiştir. Ayrıca, konutun yapısal özellikleri bakımından oda sayısının az ve odaların küçük olması, misafir davet edememe durumu gibi olumsuzluklar ile bireylerin yaşadığı konutta kendilerini huzursuz hissetmeleri, dini hayat bakımından olumsuz etkilenmelere neden olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla yeni inşa edilen konut, projesi, tasarımı, yüksekliği, genişliği, mimarisi, görünümü, yapısı ve tüm donanımsal özellikleri dikkate alınarak, toplumun sosyo-kültürel karakteri ile bir bütünlük teşkil etmesi önem arz etmektedir.

Bu nedenle, kentsel yaşamda konutların sadece fiziki, ekonomik ve teknik yönleri değil, aynı zamanda kentin baş aktörü olan insanı merkeze alan ve insani duygulara hitap eden konut projeleri geliştirilmedi. İnşa edilen konutlar hem kentin kendine özgü mimari ve kültürel yapısı hem de kentte yaşayan bireylerin sosyal, kültürel, çevresel, ekonomik ve dini değerleri dikkate alınarak, kentin tüm yaşam tarzına ve geleneklerine hitap eden çok boyutlu bir strateji geliştirilerek inşa edilmelidir. Dolayısıyla konutların sadece fiziki ve mekânsal yönünü değil aynı zamanda sosyal yaşam ve dini yönünü de dikkate alan kapsamlı bir amaç gütmelidir. Sosyal yaşam kapsamında amaç, yerleşim yeri sakinlerinin yaşam standardını daha iyi bir düzeye yükseltmek olmalıdır. Konut alanının fiziki, çevresel, ekonomik, sosyal ve dini yönleri birlikte düşünülmelidir. Konutun sosyal donatıları yeterli olmalıdır. Bunun yanında, Cami ve Kur'an kursu gibi insan ihtiyaçlarına hitap eden sosyal ve dini donatılar da konut alanına yakın olmalıdır. Son olarak, yeni inşa edilen binalar hapishane izlenimi vermemeli, sıkışık, dip dibe ve çok katlı yapılar şeklinde olmamalı, bireylerin mahremiyetine, özel alanına müdahale etmemelidir. İnşa edilen binalar az katlı yapılar olmalı ve mümkünse müstakil konutlar şeklinde inşa edilmelidir. Konutun odaları geniş, oda sayısı yeterli, yalıtımı yapılmış olmalı ve diğer gerekli tüm yapısal donanımlar bakımından dini ve sosyal ihtiyaca cevap vermelidir.

5. TEŞEKKÜR

Bu makale, Prof. Dr. Niyazi AKYÜZ danışmanlığında Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde Musa YILMAZ tarafından hazırlanmış olan "Kentsel Dönüşümün Dini ve Sosyal Hayata Etkileri: Ankara Örneği" adlı doktora tez verilerinden üretilmiştir. Bu makalenin üretildiği tez çalışması YÖK tarafından 100/2000 Doktora Projesi "Kentsel Dönüşüm Çalışmaları" tematik alanında desteklenmiştir. Bu nedenle YÖK Başkanlığına teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

Aksoy, E., Dülger, S., Köksal, A. (2018). Bilimsel araştırmalarda evren, örneklem, varsayım ve değişken. Ö. Güngör (Ed.), *Bilimsel Araştırma Süreçleri-Yöntem, Teknik ve Etiğe Giriş El Kitabı* (s.137-167). Ankara: Grafiker Yayınları.

Akyüz, N. (2007). *Gecekonduarda dini hayat ve kentleşme*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Akyüz, N ve Çapcıoğlu, İ. (2016). Din sosyolojisinin doğuşu ve gelişimi. N. Akyüz ve İ. Çapcıoğlu (Ed.), *Din Sosyolojisi El Kitabı* (4. Basım, s. 71-108). Ankara: Grafiker Yayınları.

Arslantürk, Z. (2016). *Uygulamalı sosyal araştırma metot ve teknikler spss* (4. Basım). İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Aydın, İ. (2020). Kentleşme sürecinde dini hayat: Başakşehir örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar dergisi*, 9(2), 637-647.

Aydın, N. (2015). Hadislerde mesken mahremiyetini tehdit eden unsurlara karşı alınan önlemler. *Ekev Akademi Dergisi*, 19(63), 287-314.

- Bayındır, A. (1995). Meskenle ilgili fihki meseleler. *Mesken ve Mesken Mimarimiz*, Ensar Neşriyat, 37-42.
- Çelik, C. (2013). *Geleneksel şehir dindarlığından modern kent dindarlığına*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları.
- Erkan, E. (2020). Ev mimarisinin aile ve dini hayat açısından önemi. *İlahiyat Akademi Dergisi*, (11), 73-86.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*, (23. Basım). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kasapoğlu, A. (2010). İslâm'da selâm ve selâmlaşma olgusu. *Hikmet Yurdu Düşünce – Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 3(6), 49 – 87.
- Kösemihal, N. Ş. (1967). Toplumsal çevre ve konut ilişkileri. *İstanbul University Journal of Sociology*, 2(21-22), 175-184.
- Kurt, A. (2009). Dindarlığı etkileyen faktörler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1-26.
- Özgen, M. (2018). Sivil ve dini mimarimizde “selamlaşmanın” kültürel alanları”. *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi, TİDSAD*, 5(16), 115-141.
- Slattery, M. (2014). *Sosyolojide temel fikirler* (6. Basım). (Ü. Tatlıcan ve G. Demiriz, Çev.). İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Subaşı, N. (2002). Türk(ıye) dindarlığı: Yeni tipolojiler. *İslamiyat V*, (4), 17-40.
- Şahin, O. E. (2017). Türkiye’de değişen yönetsel süreçlerin kentsel mekâna etkisi. İ. Yüksel – H. Güler İplikçi (ed.), *Sosyo-Ekonomik Stratejiler IV: Tasarım Stratejileri*. (s.151-170). London: IJOPEC Publication.
- Taş, K. (2003). Dinin sosyolojik tanımı problemi üzerine bir değerlendirme. *Dini Araştırmalar*, 6(16), 199-205.
- Wach, J. (1990). *Din sosyolojisi*. (Ü. Günay, Çev.). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Basımevi.